

Костю Світлана. Творчість як детермінанта успішності сучасної молоді

Розглядається інтеграція культури й освіти як стратегія розвитку успішної особистості на порозі третього тисячоліття; творчість як детермінанта успішності людства; роль творчості в період глобалізації; умови реалізації творчого потенціалу особистості молоді.

Ключові слова: творчість, молодь, психологічна наука, творчий потенціал.

Постановка проблеми. В останні десятиліття ХХ та вже на початку ХХІ століття психологічна наука цілеспрямовано, хоча і не завжди в адекватних масштабах, намагається не лише дослідити загальні особливості творчої діяльності, але й розробити спеціальні засоби, прийоми, методи та технології стимулювання творчого пошуку, розвитку творчих здібностей, формування творчих стратегій розв'язання різноманітних проблем. Називаючи тут імена таких, наприклад, фахівців як А.В. Бруцлінський, Е. де Боно, Г.Я. Буш, Т.В. Кудрявцев, О.М. Матюшкін, О.К. Тихомиров.

Дослідження В.О. Моляко, Ж. Піаже, Я.О. Пономарьова, В.А. Роменця та ряду інших вчених показали, що з-поміж всіх адаптаційних ресурсів творчість є специфічною для людини формою взаємодії зі світом (не лише предметним, а й соціальним), яка, окрім задоволення важливих вітальних потреб, створює передумови для духовного розвитку [1]. У психології прийнято поділяти активність людини на творчу й адаптивну. Такий поділ робиться на основі перенесення еволюційних закономірностей на соціальні й особистісні процеси. Відтак, адаптивна і творча дія не протиставляються, а об'єднуються як різні поведінкові стратегії, кожна з яких забезпечує еволюційно доцільну, ефективну поведінку.

Оскільки молодь не замкнута, саморозвиваюча система, що представляє собою відкриту соціальну систему, вона включена в різноманітні взаємозв'язки та взаємодії, які існують в суспільстві [5]. Найбільш характерні для неї функції: соціалізаційна, відтворююча, трансляційна, інноваційна. Соціалізаційна – означає, що молодь в своєму соціальному розвитку проходить включення в суспільство, його соціальну структуру, тобто соціалізується. Також молоді властива і функція відтворююча, тобто постійне відтворення виробництва і споживання матеріальних благ, робочої сили і виробничих відносин. Молодь здійснює також і трансляційну функцію, тобто засвоєння і передача, поширення знань, досягнень навичок, досвіду старшого покоління. Одночасно молоді люди перетворюють цей досвід, вносять в нього нові особливості, які не існували раніше, а які виникли у змінених соціально-економічних, політичних, соціокультурних умовах, тобто здійснюють інноваційну функцію. Дослідження науковців, які були узагальнені професором В. Лисовським, дають можливість стверджувати, що молодим людям, які проживають на теренах України властиві наступні риси:

По-перше, по своїм соціально-політичним орієнтаціям сучасні молоді люди можуть бути охарактеризовані як продемократичні, чого не можна сказати про більшість дорослого населення. Так, демократичним партіям та рухам симпатизують 34,4% молодих людей; партіям і рухам ліберально-буржуазної орієнтації – 12,8% молоді; соціал-демократам – 11,6% молоді; націонал-патріотам – 10,4% молоді; жіночим організаціям і рухам – 8,9% молоді; комуністичним партіям і рухам – 3,3%; монархічним – 3,1%; профашистським – 1,7%; радикальним – 1,1%.

По-друге, по відношенню до економіки сучасна молодь – зорієнтована на капіталістичну перспективу розвитку, тобто має проринкову спрямованість. Зокрема, спостерігається тенденція особливої активності молоді в розвитку недержавного сектору економіки. У 2007 році серед зайнятих у приватному бізнесі людей дуже велика кількість молоді. Окрім цього, в престижних сферах діяльності з високою оплатою праці й високими кваліфікаційними

вимогами молодь має найбільші шанси.

По-третє, сучасне покоління молоді за своїми поглядами та ідейним переконанням стоїть на позиціях плюралізму, менш конфліктно, терпимо у відношенні до інших точок зору. Зокрема, лише 22% молоді висловили думку проте, що варто заборонити діяльність різних сект і закордонних проповідників. 42% опитаних переконані, що будь-яка конфесія чи секта може здійснювати свою діяльність, якщо вона не суперечить закону.

По-четверте, сучасна молодь миролюбна не вважає за доцільне силою вирішувати соціальні і політичні проблеми. Наприклад, 79% опитаних молодих людей не приймають варіанту військового перевороту і тільки 11% гіпотетично підтримали таку ідею. 76% молоді не підтримали б військових дій уряду стосовно придушення можливого міжнаціонального конфлікту, зазначивши, що його слід подолати мирним шляхом. Лише 16% респондентів самі б прийняли в ньому участь.

По-п'яте, сучасні молоді українці по структурі і складу якостей характеру у сучасній системі відносин знаходяться в більш вигідному становищі аніж представники старшого покоління, характер яких формувався в умовах соціалістичної системи.

По-шосте, молоді люди все більше усвідомлюють себе громадянами нової України, з досить високими показниками патріотизму, що чітко було видно під час «помаранчевої революції» та «революції гідності» 2013 р.

Загальні тенденції розвитку, які містять і прогресивні, і регресивні моменти, детерміновані тривалими системними кризами різних масштабів, що, безперечно, зумовлює як інтенсифікацію класичних, так і пошуки нових засобів подолання кризових явищ, стимулювання людської діяльності у різних сферах, необхідність більш успішної реалізації людських ресурсів – в першу чергу творчого потенціалу окремої людини, окремого працівника. Це ж саме стосується і колективів та виробничих структур кожної країни.

Дослідження творчого потенціалу, зокрема, в близьких нам сферах науки та освіти, є самостійною і, водночас, ба-

гатоплановою проблемою, яка, безумовно, становить інтерес не лише для психології, а й для цілої низки наук, таких як філософія, соціологія, медицина, економіка. Із загального клубка цієї комплексної проблеми можна виділити деякі суто психологічні аспекти [3].

Про справжні творчі можливості конкретної людини ми можемо доказово, а не гіпотетично, говорити лише на основі здійсненої діяльності, отриманих оригінальних творів. Творчий потенціал стає не уявною, а реальною, прогнозованою цінністю лише тоді, коли реалізується у винаходах, конструкціях, книгах, картинах, фільмах та ін. Тут, як сказав би один із героїв Достоевського, драма очікуваного й реалізованого. Драма, яка може у фіналі стати патетичною сонатою Бетховена або трагедією нереалізованого таланту, бо ж на шляху від «столиці можливостей» до «столиці реалій» може бути багато перешкод, а часом трапляються й прірви. Але ж реальне буття вимагає від нас усе більш точного прогнозування наших творчих можливостей, бо ж не виключено, що творчі можливості – це наш останній ресурс у поєдинку зі створеним нами світом і з самими собою. Тому перед психологією стоять дуже відповідальні та складні завдання – здійснення глибокого наукового аналізу творчості та творчого потенціалу.

Низка дослідників під творчим потенціалом фактично розуміють обдарованість, готовність до діяльності, а в нашому випадку – творчу обдарованість, готовність до творчої діяльності. Аналізуючи роботи дослідників здібностей та обдарованості (Г.С.Костюк, Б.М. Теплов, О.М. Матюшкін, Я.О. Пономарьов, Н.В. Кузьміна та багато інших), можна переконатися, що вони вживали ці поняття як синоніми.

Орієнтуючись на дослідження інших фахівців (О.М. Матюшкін, В.Д. Шадриков, Е.О. Голубева, Д.Б. Богоявленська, Е. де Боно, Ю.Д. Бабаєва та ін.) та їхню загальну структуру творчого потенціалу, можна визначати такі основні складові [4]:

- задатки, нахили, що виявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, наданні переваг чомусь перед чимось, загальній динамічності психічних процесів;

- інтереси, їх спрямованість, частота й систематичність проявів, домінування пізнавальних інтересів;
- допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблем;
- швидкість у засвоєнні нової інформації, створення асоціативних масивів;
- нахили до постійних порівнянь, зіставлень, вироблення еталонів для наступних порівнянь, відбору;
- прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінювань та вибору шляхів розв'язку, адекватність дій;
- емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання, вибір, надання переваг;
- наполегливість, систематичність у роботі, цілеспрямованість, рішучість, працелюбність, сміливе прийняття рішень;
- творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, змін варіантів, економність у рішеннях, використанні часу, засобів та ін.;
- інтуїтивізм – здатність до прояву неусвідомлюваних швидких (іноді миттєвих) оцінок, прогнозів, рішень;
- порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, прийомами, технікою праці, майстерністю виконання відповідних дій;
- здібності до реалізації власних стратегій і тактик при розв'язанні різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій.

Висновки. Отже, людина, яка не має достатньо розвинутих здібностей для того, щоб заслужити визнання у соціальному оточенні, змушена вдаватися до філогенетично більш ранніх, біологічних, агресивних форм самоствердження для досягнення успіху в діяльності. Серед низки факторів, які впливають на становлення та реалізацію творчого потенціалу особистості – задатки (як вроджена якість), соціальне середовище (зовнішні умови впливу) і особистісна активність (життєва позиція особистості) – саме останній фактор визначає особистість як унікальну

цілісну систему, яка володіє потенціалом безперервного саморозвитку та самореалізації. Рушійною силою і ядром творчого потенціалу є внутрішні чинники особистості. Саме вони є важливими чинниками саморозвитку, самореалізації, самодіяльності, вільних дій і вчинків. Людина усвідомлює власну успішність, самоцінність в умовах соціальної дійсності, їй притаманна внутрішня потреба в соціальному визнанні себе як особистості [6]. Тобто, творчий потенціал молоді визначається як об'єктивними, так і внутрішньо особистісними факторами, серед яких провідну роль відіграють здібності і особисте ставлення до творчості.

Хоча потреба у творчості притаманна кожній людині, саме рівнева організація соціальних ніш і своєрідні, стихійні, саморегулюючі соціальні квоти створюють певні обмеження у розвитку творчих здібностей людей. Дехто досягає високого рівня творчості, а інші, нашттовхуючись на соціальну конкуренцію, шукають і знаходять шляхи розвитку в інших соціальних нішах. Суспільству потрібні не лише творчі люди [1]. Окремі галузі вимагають інших якостей і здібностей, наприклад, сумлінного виконання рутинної роботи і виконавської дисципліни. Але елементи творчості містяться в будь-якій людській діяльності, за незначними винятками. Вони дають змогу людині, яка живе у сучасному динамічному світі, шляхом перенесення творчих стратегій легше оволодівати все новими й новими видами діяльності. При цьому накопичується творчий потенціал, який готовий розкритися, як тільки виникне життєва необхідність у цьому. Саме цей процес і є запорукою успішної діяльності.

Список джерел:

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
2. Каряка Л. Г. Обдаровані діти, які вони? / Л. Г. Каряка, С. І. Кузіна // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – №1. – С.6-10.
3. Музика О.Л. Творчість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення

- освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти: Наук.-метод. зб. / За ред. М.М.Заброцького. – Київ–Житомир: ЖОІППО, 2006. – С. 1 18-126.
4. Музика О.О. Мотивація творчої активності у становленні технічно обдарованої особистості // Українська еліта та її роль у державотворенні: Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2000. – Вип.1. – С. 276-280.
 5. Приходько Ю.О. Ціннісні орієнтації особистості як психологічна проблема // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія №12. Психологія: Зб. наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – №6 (30). – Ч.ІІ. – С. 208-218.
 6. Яланська С. П.Психологія творчості: навчальний посібник / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.

@ Костю Світлана. Стаття надійшла 28 лютого 2018 р.